

Kinderen van een vader

Zondagsschool RIJSOORD

1890   september   1990

Beschreven door: **KEES STIKSMA**

100 jaar

Kinderen van een vader

100 jaar

zondagsschool Rijsoord

1890 september 1990

Beschreven door

Kees Stikma

Jezus zeide:

*Laat de kinderen geworden en
verhindert ze niet tot Mij
te komen,
want voor zodanigen is het
Koninkrijk der hemelen.*

Matth. 19:14

Inhoud:

Fakkeldragers.....	4
De 19de eeuw...kerkelijk een roerige tijd!.....	5
Zo begon het	6
Van 1890 - 1940.....	8
Kerstfeest 1933.....	10
In de crisisjaren	10
Een zondagsschoolconferentie	11
Uit het jaarverslag 1936	11
Notities uit de periode 1937 - 1940.....	11
De oorlogsjaren	14
Van 1945 naar 1990	18
De glans van het verleden	32
Met het oog op de toekomst	32

Fakkeldragers

Op de zondagsschool is bestuur en personeel vooral bezig met het heden en de naaste toekomst. Zo nu en dan is het ook goed om eens om te zien. Er valt uit te leren hoe men in het verleden reilde en zeilde en onder welke omstandigheden men daarbij handelde en ook werd behandeld. Toch was het geen simpele zaak om uit bewaard gebleven feiten en gegevens een beeld te vormen dat samenhangt met de toenmalige omstandigheden: "die wist men destijds en werden niet opgetekend". Ds. Den Duyn schrijft als inleiding in het 1ste notulenboek van de zondagsschoolvereniging in 1933:

"In het jaar 1890 is men hier in Rijsoord begonnen met zondagsschool te houden, zodat in 1930 op een 40-jarige arbeid kan worden teruggezien. Nooit was men er echter toe overgegaan in die jaren om een vereniging te stichten, blijkbaar werd hiertoe de behoefte niet gevoeld, wat ongetwijfeld voor een groot deel z'n oorzaak vond in de voortreffelijke wijze waarop de dames Van Nes het zondagsschoolwerk met alles wat er mee samenhang, in die jaren leidden. Nadat echter eerst in 1930 mej. W. van Nes door lichamelijk gebrek en nu in mei 1933 mej. M. van Nes wegens gevorderde leeftijd, zich genoodzaakt zagen, het werk, zovele jaren met grote trouw en toewijding gedaan, neer te leggen, werd door het overige personeel, die behoefte n.m.l. een vereniging te stichten, wel gevoeld".

Met grote trouw en toewijding. Het is met een enkele pennestreek dat ds. Den Duyn 43 jaar zondagsschoolgeschiedenis karakteriseert. Nog 57 zegenrijke jaren worden er aan toegevoegd om in 1990 het 100-jarige bestaan van onze zondagsschool te vieren.

Terecht om dit feit in ootmoedige dankbaarheid te gedenken. 100 jaar lang zijn er in onze gemeente steeds mensen bereid gevonden om kinderen in aanraking te brengen met de grote kindervriend, de Here Jezus, en dat alles onder biddend opzien tot God, Die hen gesteld heeft tot medeopvoeders van het schoolgaande kind.

Fakkeldragers die het licht van het evangelie zelf hebben ontvangen en doorgegeven.

Het was enerzijds boeiend om de 100-jarige geschiedenis van onze zondagsschool te boek te stellen, anderzijds geen makkelijke zaak om uit een veelheid van feiten een keuze te doen. Daarbij besef ik dat ook onvermelde mensen en zaken eveneens belangrijk voor de zondagsschool zijn geweest.

Ondanks veel menselijke tekortkomingen en gebreken, mocht door Gods trouw dit werk een eeuw lang, van geslacht tot geslacht, in Rijsoord ongehinderd voortgang hebben.

Soli Deo Gloria!

Kees Stiksma

De 19de eeuw...kerkelijk een roerige tijd!

Drie zaken houden in de 19de eeuw in protestants-christelijke kring de gemoederen danig bezig. Afscheiding, Schoolstrijd en Doleantie.

Als de Nederlandse Hervormde Kerk in 1816 een nieuwe organisatie krijgt, heerst, met name in de kringen die afstammen uit de Nadere Reformatie en onder geestverwanten van het Reveil, ontstemming over de afwijking van de oude gereformeerde leer en het gezag der Formulieren van Enigheid.

In oktober 1834 tekent ds. Hendrik de Cock in Ulrum met zijn kerkeraad en gemeente een 'Acte van Afscheid en Wederkeer'. Zij willen geen gemeenschap meer met de Hervormde Kerk hebben totdat zij terugkeert tot de waarachtige dienst des Heren.

In de geschiedenis van Nederland gaat de Schoolstrijd in de 19de eeuw om de vraag of het onderwijs een neutraal karakter moet hebben met betrekking tot de feitelijke godsdienstige verscheidenheid. De Wet op het lager onderwijs onder het ministerie Van der Brugghen van 1857 bepaalt dat de Openbare School is belast met de opleiding tot 'alle christelijke en maatschappelijke deugden' en sluit de bijzondere school uit van alle ondersteuning van overheidswege. In Rijsoord wordt 27 mei 1882 een Locaal Comité der Unie 'Een school met den Bijbel' opgericht en 8 mei 1886 omgezet in de Vereeniging 'Een school met den Bijbel'. Deze school onttrekt veel leerlingen aan de openbare school.

De Doleantie is de naam van het conflict dat in 1886 in de Nederlands Hervormde Kerk uitbreekt en de vestiging van de Nederduits Gereformeerde Kerken tot gevolg heeft. Ging de Afscheiding aan de deur van kerkelijk Rijsoord voorbij, de Doleantie niet. Tot in onze tijd toe heeft dit dramatisch gebeuren diepe voren getrokken door onze dorpsgemeenschap, zowel theologisch als sociaal-maatschappelijk.

Zo begon het...

'Het is de zondagsschool, die in de 19de eeuw de kerk gered heeft. Denkt u haar weg, en het is niet te zeggen, in wat slaap de kerken nog verzonken zouden liggen'

Uit een citaat van dr. Abraham Kuiper

Als stichter van de zondagsschool geldt de Engelsman Robert Raikes, journalist (uitgever van The Gloucester Journal) en filantroop. Deze man begint in 1780 dit werk in een van de achterbuurten van de stad Gloucester, een beruchte buurt vanwege het vloeken, vechten en dobbelen van de bewoners. Raikes beseft dat, als hij in deze situatie verandering wil brengen, hij bij de jeugd moet beginnen. De kinderen moeten echter al vroeg mee naar de fabriek, zodat hij ze alleen op hun vrije dag, de zondag kan bereiken. Na overleg met een predikant richt hij een zondagsschool op. Hier worden de kinderen uit de Bijbel onderwezen en leren zij lezen en schrijven. Via 'The Gloucester Journal' geeft Raikes bekendheid aan zijn werk en probeert hij de mensen te overtuigen van de noodzaak ervan. Velen voelen zich hierdoor aangesproken en het aantal zondagsscholen breidt zich dan ook snel uit. In 1787 zijn er in Engeland reeds 250.000 kinderen die de zondagsschool bezoeken. Deze populariteit danken de zondagsscholen vooral aan het feit dat ze voorzien in de behoefte aan onderwijs. Voor de Engelse fabriekskinderen is dit de enige mogelijkheid om naar school te gaan. Later krijgen de zondagsscholen er een meer religieus karakter. Een zekere John Wesley gaat de zondagsschool gebruiken als evangelisatiemiddel. Het methodisme draagt er ook toe bij dat de zondagsschool wereldwijd wordt verbreid.

De situatie in Nederland is vergelijkbaar met die in Engeland. Ook hier is de zondagsschool oorspronkelijk bedoeld als vervanging van het doordeweekse onderwijs. Zo zijn in Utrecht in 1624 al 'Sonnendaegsche scholen'. Deze zijn echter alleen toegankelijk voor volwassenen en voor de oudere jeugd met het oogmerk hen te leren lezen, zodat zij ook de Bijbel en andere stichtelijke lectuur kunnen lezen.

In 1836 richt Abraham Capadose in Den Haag de eerste zondagsschool voor kinderen op. Daarom kan 1836 gezien worden als het ontstaansjaar van de zondagsschool in Nederland en Capadose als de oprichter. Capadose is een vooraanstaande figuur uit het Reveil, van Portugees-Joodse geboorte. Hij was arts te Amsterdam. Onder invloed van Isaac da Costa ging hij tot de Hervormde Kerk over en werd tegelijk met hem in 1822 te Leiden gedoopt.

Hij wijdde zich aan de beweging van het Reveil, met name aan zending onder de Joden, aan inwendige zending en het eenheidsstreven onder de protestanten.

In 'De nederlandsche Stemmen' van 1838 schrijft hij een artikel waarin hij een krachtig pleidooi houdt voor de zondagsschool. Zijn initiatief slaat aan en er zijn velen uit de kring van met name het Reveil, die hem volgen. Het Reveil is een opwekkingsbeweging binnen het protestantisme uit de 1ste helft van de 19e eeuw. Het ontstaat circa 1810 te Geneve in Zwitserland als reactie op het in de kerk aldaar heersende rationalisme en onder methodistische invloeden uit Engeland en Schotland en pietistische in Duitsland. Dogmatisch neemt het Reveil een orthodox-reformatorisch standpunt in, maar legt de nadruk op persoonlijke vroomheid en broederlijke liefde. Onder de landen waarheen het Reveil zich verbreidt, neemt Nederland een belangrijke plaats in. De geest is streng, rechtzinnig, met afwijzing van liberale denkbeelden in kerk en maatschappij. Op persoonlijke geloofsbeleving, op evangelisatie en sociaal hulpbetoon ligt de nadruk. Voormannen zijn Willem Bilderdijk en

zijn leerlingen onder meer Isaac da Costa en Abraham Capadose. De invloed van het Reveil in de kerk, staat en maatschappij zijn groot. Vanuit diverse kerken worden zondagsscholen opgericht. Zo ontstaan er hervormde, lutherse en later ook christelijk gereformeerde zondagsscholen. In 1866 bezoeken 25.000 leerlingen deze scholen. Twintig jaar later zijn dat er al 150.000. De toename van het aantal zondagsscholen versnelt als in 1857 de wet op het openbaar onderwijs wordt aangenomen, waardoor er op de openbare scholen geen bijbels onderwijs meer gegeven wordt. Ook trekt de Maatschappij tot Nut van het Algemeen de voorlopers van de zondagsschool steeds meer naar zich toe, waardoor het godsdienstig element uit dit onderwijs verdwijnt. Met die snelle uitbreiding van het zondagsschoolwerk ontstaat er behoefte aan meer leiding en voorlichting. Enkele verenigingen zoals die 'Ter Verbreiding van de Waarheid' en die 'Tot Heil des Volks' geven al wel wat voorlichtingsmateriaal uit, maar er is behoefte aan een nationale organisatie.

Op 23 oktober 1865 wordt de Nederlandsche Zondagsschoolvereeniging (NZV) opgericht. De initiatiefnemers zijn ds C.S. Adema van Scheltema, dr P.J. Hoedemaker, de heren jhr. E. van Weede van Dijkveld en T.M. Looman. Vrijwel meteen verschijnt een eigen blad, 'De christelijke familiekring, maandblad voor zondagsschool en huisgezin', met daarnaast een zondagsschoolalmanak, kalender, rooster met bijbehorende toelichting, liedbundels, beloningsplaatjes, kinderboeken en traktaatjes. De NZV is opgericht vanuit het Reveil. Vanaf het begin richt de zondagsschool zich voornamelijk op de kinderen uit de lagere klassen. Dit komt doordat de zondagsscholen zijn ontstaan uit 'gewone' zondagsscholen. Niettegenstaande het veranderende karakter is dit echter zo gebleven. Het Reveil stond bekend om zijn bewogenheid met de geestelijke en sociale nood van de armen. Daardoor blijft dit evangelisatiewerk vereenzelvigd met werken in achterbuurten. Later ziet de leiding in, dat zij te kort schiet tegenover kinderen uit de hogere standen, omdat er daar ook velen zijn die nooit met de Bijbel in aanraking komen. Het is moeilijk om deze kinderen te bereiken. Zij zwerfen niet de hele zondag op straat om ze uit te nodigen om naar de zondagsschool te komen. Ook hun ouders sturen hen er niet heen, omdat ze dan met kinderen uit de lagere standen in aanraking komen. Hoe de mensen in de 19e eeuw dachten! Zo blijven de zondagsscholen lange tijd verbonden met de lagere klassen van de samenleving. Omdat er bij de meeste zondagsschoolkinderen thuis nauwelijks geld genoeg is voor de meest elementaire levensbehoefte, is het kopen van boeken helemaal ondenkbaar.

In de 19e eeuw is de zondagsschool van enorme betekenis voor de verspreiding van kinderboeken, juist voor de kinderen die ze zelf niet kunnen betalen. Zo krijgen alle kinderen tijdens het Kerstfeest (het hoogtepunt van het schooljaar) een leesboekje. De zondagsschoolbesturen hechten hier grote waarde aan. Van die boekjes gaat een goede invloed uit en tevens is het een bewust evangelisatiemiddel:

Die eerste boekjes zijn voornamelijk bewerkingen van het kerstverhaal. Later verschijnen er ook andere met thema's als armoede, ziekte, drankmisbruik en standsverschil, en historische verhalen niet te vergeten. Altijd speelt het geloof een belangrijke rol en er wordt veel uit de Bijbel geciteerd. Aan de zondagsschoolboekjes worden hoge eisen gesteld. Ze moeten ontspanning bieden, goed aansluiten bij de beleavingswereld van het kind, opbouwend zijn en er moet duidelijk een christelijke levensvisie in naar voren komen. De kinderen moeten eruit kunnen leren hoe het geloof concreet tot uiting komt in het dagelijkse leven.

Uit de geschiedenis van de zondagsschool en het christelijk kinderboek blijkt dat beide gebruikt werden om die kinderen te bereiken die van de Bijbel worden vervreemd. Hoe in de voorbije honderd jaar de zondagsschool ten dienste is geweest van de Rijsoordse jeugd en welke rol onze kerk daarin heeft gespeeld, leest u op de volgende pagina's.

Van 1890 tot 1940

Ds. G. Sleeswijk Visser wordt 12 mei 1889 uit zijn ambt van hervormd predikant ontzet. Het is kerkelijk en sociaal-maatschappelijk een roerige tijd voor de Rijsoordse dorpsgemeenschap. Alvorens met de komst van de nieuwe predikant ds. W. Lamers in 1890 in de vacature ds. Sleeswijk Visser wordt voorzien, moet de gemeente twee bedankjes incasseren. Ds. Lamers, zachtmoedig van aard, betoont zich een vredelievend man en werpt voortdurend olie op Rijsoord's kerkelijke golven, die maar al te dikwijls huizenhoog opzwiepen en gespeend zijn van elke christelijke naastenliefde. Hij neemt naast zijn bejivering voor het geven van christelijk onderwijs aan de openbare school, samen met zijn vrouw het persoonlijk initiatief voor de oprichting van een zondagsschool. De kerkeraad stelt zich vrij passief op ten opzichte van de activiteiten van de praeses en zijn vrouw. Zij laten zich er echter niet door ontmoedigen en zetten door.

Personeelsleden in 1890:

Initiatiefnemer:	ds. W. Lamers
Hoofdleidsters:	Marie van Nes Mina van Nes
Bijgestaan door de dames:	Hensje Goudswaard Catrina de Kool

Vanaf de oprichting in 1890 treden de onderwijzeressen Marie en Mina van Nes als hoofdleidster op. Deze dames zijn de stuwende krachten in het zondagsschoolgebeuren tijdens de eerste kwarteeuw van haar bestaan. Zij worden bijgestaan door Hensje Goudswaard en Catrine de Kool. Onder de bezielende leiding van dominee en mevrouw Lamers floreert de zondagsschool. Als de dominee op 1 augustus 1897 zijn afscheidspraak houdt wegens zijn vertrek naar Goes, bedankt hij o.a. 'de jonge dochters, die zich zo kloek, zo trouw en zo bescheiden aan de zondagsschool wijden'. Twee jaar is de gemeente vacant. In 1899 doet ds. Franciscus Herm. van Leeuwen intrede, die in 1904 een beroep aanneemt naar Zundert. In hetzelfde jaar neemt ds. Alexander Abraham van Stipriaan Luiscrij zijn plaats in. Wat deze beide predikanten voor de zondagsschool hebben betekend blijft verborgen achter de sluiers van het verleden. Er is geen reden om te veronderstellen dat zij niet sympathiek tegenover dit stuk kerkewerk hebben gestaan.

Ds. Stipriaan neemt in 1920 het beroep aan naar de gemeente Weil en Ammerzoden. Ds. J.G.L. Brouwer dient de gemeente van 1921 tot 1925 tot hij naar De Meern gaat.

Predikanten komen en predikanten gaan: ds. R.C.W.J. Hoek van 1926 tot 1929, ds. C.M. Krijger van 1929 tot 1932. Met name mevrouw Hoek stimuleert het zondagsschoolwerk enorm. Zelf staat zij voor de klas van de oudste kinderen en verbindt tal van nieuwe krachten aan de zondagsschool zoals Truus Rutten, Aartje de Boer en Machteltje Snoek. Ida Plaizier wordt van leerlinge assistente.

Dan stelt zich ook een eerste mannelijke zondagsschoolmeester beschikbaar in de persoon van Maarten van Ooyen. In de klas van mevrouw Hoek helpt hij om de kinderen versjes te leren zingen. Waar de zondagsschool al niet goed voor is!

Maarten van Ooyen en Machteltje Snoek kunnen het zo goed met elkaar vinden, dat zij 4 juli 1933 trouwen. De zondagsschoolkinderen worden getraceerd op een zakje bruidsuikers.

Na de onthulling van deze romance een klein stapje terug in de geschiedenis. De vier dames, die vanaf de oprichting der zondagsschool met grote trouw en toewijding hun werk hebben gedaan, zijn nog steeds trouw op hun post. In 1930 komt daar verandering in, mej. W. van Nes moet er door lichamelijke gebreken in 1930 mee stoppen en in 1933 mej. M. van Nes, wegens gevorderde leeftijd. Zij hebben het zondagsschoolwerk met grote trouw en toewijding verricht en hun namen blijven eervol vermeld in de annalen van de zondagsschool. Door de overige medewerk(st)ers wordt nu ook de behoefte gevoeld de basis van de zondagsschool te verstevigen, er een vereniging van te maken en een bestuur te kiezen.

Bij de Nederlandse Zondagsschoolverenigingen (Enschede en Oisterwijk) wordt hierover ook bij enkele andere zondagsschoolverenigingen (Enschede en Oisterwijk) wordt hierover een licht opgestoken. Van het ingesteld bestuur wordt voorzitter ds. P. den Duyn, secretaris Maart van Ooyen, penningmeesteresse Ida Plaizier, bibliothecaresse Maartje van Noort en algemeen adjunct Piet Kooiman.

Op de bestuursvergadering van 6 december 1933, ten huize van de heer L. Plaizier, wordt zeer omstandig gesproken over de naderende kerstfeestviering. Het kerstfeest is sinds jaar en dag het hoogtepunt in de jaarcyclus van het zondagsschoolgebeuren. De voorbereidingen daartoe zijn reeds eerder ter hand genomen.

Er is in het dorp een inzameling gehouden, waardoor f147,66 aan de penningmeesteresse kon worden afgedragen. Juffrouw Goudswaard zorgt voor kaakjes, chocolade, kaarsen enz., juffrouw Ida Plaizier voor kaarsenhouders en indien de inhoud van de kas het toelaat ook nog voor enkele degelijke versieringen voor de kerstboom.

Bestuurs- en personeelsleden in 1933:

De heren:

Ds. P. den Duyn:	(voorzitter)
Piet Kooiman:	(algemeen adjunct)
Cees van Ooyen	
Maarten van Ooyen	(secretaris)
Janus de Wit	

De dames:

Ida Plaizier	(penningmeester)
Maartje van Noort	
Hens Goudswaard	
Catrina de Kool	
Pietje Nouwen	
Bets de Waard	
Bets Kooiman	

Kerstfeest 1933

Op de morgen van de 2de kerstdag is kosten Punt al vroeg in de weer met het ontruimen van de kerk. Om 9.00 uur komen Hooghart en zijn helpers om de kerstboom te stellen. Het personeel van de zondagsschool arriveert om 10.00 uur en weldra zijn allen druk bezig om de boom mooi te maken. Dit is uitsluitend het werk van de medewerk(st)ers van de zondagsschool waarbij niemand anders wordt toegelaten. Zij brengen ook de geschenken in gereedheid. Om 10.00 uur vergast de pastorie de medewerkers op koffie met koek.

Om ongeveer 13.00 uur is alles gereed om kinderen, ouders en belangstellenden te ontvangen. Om 16.45 uur krijgen de kinderen met de ouders via de consistorie toegang tot de kerk. Als deze zijn binnengelaten, zwaaien de zijdeuren open om belangstellenden binnen te laten. Met een tjokvolle kerk wordt het programma afgewerkt.

Ds. Den Duyn leidt het kerstfeest en niet het minst wordt genoten van zijn prachtig vertelde kerstverhaal. De scheidende kinderen krijgen een herinneringsbijbel uitgereikt. Juffrouw W. van Nes, die het na ruim 40 jaar voor gezien houdt, wordt hartelijk toegesproken door ds. Den Duyn namens kinderen, ouders, personeel en gemeente. Enkele kinderen overhandigen haar als afscheidscadeau 4 delen van het Kerstboek, ds. Den Duyn namens het personeel een dagboek en de kinderen zingen haar de zegenbede toe uit Psalm 134:3. Juffrouw Van Nes dankt met enkele woorden voor de blijken van waardering. Met dank aan God wordt het kerstfeest besloten. De ongeveer 160 kinderen, waaronder ook een aantal uit gereformeerde gezinnen, krijgen een sinaasappel en een boekje mee naar huis en dan worden er nog enkele pakjes klaargemaakt met o.a. gebreide kousen, voor zieken en ouden van dagen.

Een onvergetelijk feest. Voor de kerkbrand in 1923 werd er op de kerstfeesten ook chocolademelk geschonken, maar met de ingebruikname van het nieuwe interieur mocht dit niet meer van de kerkvoogdij. Waarschijnlijk werd er te veel mee gemorst.

In de crisisjaren

10 Maart 1934 bezoeken Bets Kooiman, Maart van Ooyen en Ida Plaizier de zondagsschoolconferentie in Charlois. Zij getuigen van het nut van de zegen van deze conferentie en wekken andere personeelsleden op deze leerzame bijeenkomsten ook zoveel mogelijk te bezoeken. Maart van Ooyen bezoekt van 7-9 april 1934 weer een soortgelijke bijeenkomst in het conferentieoord van de Nederlandsche Zondagsschool Vereniging (N.Z.V.) op kasteel Hemmen. De ontvangst en het verblijf daar, vertelt hij op de eerstvolgende vergadering, waren schitterend en vooral leerzaam. Aan de orde kwam onder meer het opleiden van jonge krachten tot zondagsschoolonderwijzer(es). Een en ander resulteert in het volgen van een schriftelijke cursus van de N.Z.V. Bets de Waard stopt met haar zondagsschoolactiviteiten. Haar plaats wordt ingenomen door Manie Stok. In oktober 1934 wordt er door welwillende dames uit de gemeente alweer hard gebreid aan kousen om met Kerstmis uit te delen. De geldinzameling (er wordt met lijsten rondgegaan door de gemeente) voor de Kerstviering resulteert in een bedrag van f167,25. Dit is f19,59 meer dan in 1933, maar het aantal zondagsschoolkinderen is inmiddels met 30 uitgebreid. Tevens wordt besloten kerstpakketten met kruidenierswaren uit te delen. Hiervoor komen 12 der armste gezinnen in aanmerking en 6 gezinnen met behoeftige ouden van dagen. In totaal worden 75 personen bedeed. Ontleend aan het jaarverslag 1934: 'Wij danken God, dat Hij ons weer een heel jaar spaarde en ons de gelegenheid gaf om mede te werken, zij het in zwakheid en met vele gebreken, aan het werk dat ons lief is. 'Al wat gedaan wordt uit liefde tot Jezus, dat houdt zijn waarde en zal blijven bestaan'.

Een zondagsschoolconferentie

Zaterdag 11 mei 1935 wordt in Rijsoord een zondagsschoolconferentie belegd waaraan een 60-tal zondagsschoolonderwijzers en onderwijzeressen deelnemen afkomstig uit Barendrecht (4), Heerjansdam (10), Hendrik-Ido-Ambacht (6), IJsselmonde (17), Vlaardingen (1) en Rijsoord. Thema: 'Zondagsschool en Huisgezin'. De N.Z.V.-secretaris De Boer benadrukt in zijn inleiding dat zondagsschoolonderwijs zielszorg moet zijn. Er wordt een gezamenlijke brood-maaltijd gehouden. Men ziet met dankbaarheid terug op de conferentie, met als eindconclusie: 'We hebben weer duidelijk mogen opmerken dat er vele moeilijkheden zijn en onze krachten tekortschieten voor de zware taak om medeopvoeders van kinderen te zijn. We kunnen die taak alleen verrichten in afhankelijkheid van Hem, Die mildelijk geeft en niet verwijt degenen die het van Hem verwachten'.

Uit het jaarverslag 1936

In dit jaar worden 9 gewone vergaderingen gehouden. Ida Plaizier wordt herkozen als penningmeesteresse. Om organisatorische redenen ondergaat de zondagsschool een flinke aderlating maar dit betekent tevens een aanmerkelijke verlichting.

Op verzoek van de zondagsschoolleiding richt de gereformeerde kerk een eigen zondagsschool op waarheen 60 kinderen uit gereformeerde gezinnen gaan. Dit betekent een aanmerkelijke verlichting voor onze onderwijzers en onderwijzeressen en resulteert in een herziene klasse-indeling. Voortaan vergaderen nu 's morgens de 3 hoogste klassen en 's middags de 4 andere. Evenals in voorgaande jaren wordt het Paasfeest gezamenlijk in de kerk gevierd. Janus de Wit vertelt het Paasevangelie. Maartje van Noort leest een Paasverhaal, de kinderen zingen Paasliederen. Ida Plaizier en Bets Kooiman bezoeken op conferentieoord Hemmen van de N.Z.V. een conferentie. Wegens huwelijk zegt Manie Stok de leiding van de zondagsschool vaarwel. C. van 't Hof neemt de opengevallen plaats in. In de zondagochtenddienst van 4 oktober herdenkt ds. Den Duyn het 100-jarig bestaan van de zondagsscholen in Nederland. Na deze dienst moet ds. Den Duyn, voorzitter van de zondagsschoolvereniging wegens ziekte een half jaar algehele rust houden. Het kerstfeest wordt zonder predikant met eigen krachten georganiseerd. Aan het einde van het jaar vragen bestuur en medewerkers zich af: God gaf ons één of misschien meer talenten. Hebben wij er mee gewoekerd? Brengt deze vraag ons tot de bede: "Heere maak ons getrouw ook in het komende jaar".

Notities uit de periode 1937-1940

Vrijdag 22 januari treedt algemeen adjunct en waarnemend voorzitter Piet Kooiman in het huwelijk met Joh. St. Nicolaas. Er wordt het jonge echtpaar een pendule aangeboden. Ook de kinderen laten zich niet onbetuigd. De huwelijks staats weerhoudt Kooiman er niet van zijn krachten aan de zondagsschool te blijven schenken. De dames De Kool en Goudswaard geven te kennen hun arbeid voor de zondagsschool te willen beëindigen. Juffrouw De Kool is er bijna 31 jaar voor actief geweest en juffrouw Goudswaard bijna 26 jaar. Het afscheid vindt plaats op zondag 14 februari na afloop van de zondagsschool. Beide dames ontvangen uit handen van de waarnemend voorzitter een herinneringsplaat voorstellende 'De Goede Herder'. Hun lege plaatsen worden ingenomen door Jo Kooiman en Co Kraay. Secretaris Maart van Ooyen is aftredend maar wordt met 6 stemmen voor en 1 blanco als zodanig herkozen.

Besloten wordt voortaan 1 x per maand te vergaderen en wel op de 1ste dinsdag aanvang half acht. Grote ontroering wekt op 9 mei 1937 het dodelijk ongeluk van A.H. Hooghart, die op de nieuwe rijksweg wordt overreden met fatale afloop. Jaren achtereen is hij behulpzaam geweest bij de uiterlijke verzorging van het kerstfeest. Mej. P. Nouwen treedt 23 augustus in het huwelijk.

Voor het bestuur ligt er op 18 augustus een gezellig avondje in het verschiet ten huize van de bruid, maar voor haar zal wel een vervang(st)er moeten worden gezocht. Ds. Den Duyn gaat om gezondheidsredenen met vervroegd emeritaat en in de vergadering van 15 oktober wordt van een geliefd voorzitter en predikant afscheid genomen. Uit diepe dank voor het werk door hem voor de zondagsschool verricht, wordt hem de wandtekst 'God zij in alles geprezen' nagezonden. Dit waren de laatste woorden door hem gesproken tijdens zijn afscheidsdienst. Een ontroerend moment. Voor de 2de achtereenvolgende keer wordt dit jaar het kerstfeest gevierd zonder predikant.

Financieel overzicht 1937

Ontvangsten		Uitgaven	
Batig saldo 1936	f 18,50	2 schilderijen voor H. Goudwaard en C. de Kool	f 6,00
Collecten 1937	f 53,33	20 tekstboekjes + porto	f 1,98
Gecollecteerd voor Kerstfeest	f 165,45	50 vel tekstjes 'Uit het Woord'	f 3,90
		35 afscheidsbijbeltjes	f 52,50
		Contributie N.Z.V. + Zondagsschoolbijdrage	f 17,50
		110 roosters + port	f 5,80
		kosten Kerstfeestviering	f 146,90
		Batig saldo	f 2,70
	<u>f 237,28</u>		<u>f 237,28</u>

In 1938 worden een record-aantal vergaderingen gehouden, zegge en schrijve 14 x komt het personeel bijeen. In het begin van 1938 ontvangt Rijsoord in de persoon van ds. G. van Doorn een nieuwe herder en leraar, 6 maart is de bevestigingsdienst. Ds. Van Doorn is bereid het voorzitterschap van de zondagsschool op zich te nemen en gaat als zodanig op 1 april functioneren. Piet Kooiman wordt na periodiek aftreden tot algemeen adjunct herkozen. In juli laat Maartje van Noort het afweten. Zij treedt in het huwelijk. Co Kraay wordt met algemene stemmen tot haar opvolgster en bibliothecaresse benoemd. In 1938 wordt 46 keer zondagsschool gehouden.

Ida Plaizier stelt voor behalve het Paasfeest ook het Pinksterfeest met de kinderen in de kerk te vieren. De kerstcollecte brengt dit jaar f 175,35 op. Kousen worden niet meer gebreid. In plaats daarvan worden uitsluitend levensmiddelenpakketten uitgedeeld.

De klasseindeling, van jaar tot jaar onderwerp van discussie, wordt nu zo gewijzigd dat met

de 7 klassen alleen des middags zondagsschool wordt gehouden: 4 klassen tussen 2.00 en 3.00 uur en 3 tussen 3.00 en 4.00 uur.

30 maart 1939 wordt de eerste ouderavond gehouden. Een geslaagd experiment. Er is jaren over het wel of niet houden van een avond als deze gediscussieerd. Ook wordt een fonds gevormd voor een gezamenlijk bezoek aan het N.Z.V.-conferentieoord op Kasteel Hemmen. De dreigingen van de 2de Wereldoorlog worden ook voor de zondagsschool concreet. De boekjes van het Nederlands Bijbel Genootschap (N.B.G.) moeten uit Engeland komen en worden pas in de kerstweek ontvangen. Te laat om tijdens het kerstfeest te worden uitgereikt. Zoals gebruikelijk besluiten de medewerk(st)ers van de zondagsschool het kerstfeest met een dankstond in de consistoriekamer, zielstevreden en Gode dankbaar dat alles weer naar wens is verlopen. 1940 staat in het teken van het 50-jarig bestaan van de zondagschool. Om die reden wordt reeds 14 februari de ouderavond belegd. Daar houdt M. van Ooyen een inleiding over 'de praktijk van de zondagsschool', Co Kraay vertelt een verhaal en P. Kooiman en A. de Wit declameren. Een zeer geslaagde avond met een geanimeerde wisselwerking van vraag en antwoord tussen ouders en bestuur. In dit jaar is penningmeesteresse Ida Plaizier aftredend maar zij wordt met algemene stemmen herkozen (1 blanco). Voor de viering van het gouden jubileum wordt voorlopig de datum maandag 28 oktober geprikt. Het bestuur staat een gezamenlijke bijeenkomst voor ogen met ouders en kinderen in de kerk en een gedachtenisrede uitgesproken door ds. Van Doorn. Er zal een grote groepsfoto worden gemaakt om aan de kinderen uit te reiken. In leven zijnde oud-predikanten en oud-medewerk(st)ers zullen worden uitgenodigd. Ook aan officiële gasten wordt gedacht; het gemeentebestuur, de ringpredikanten, andere verenigingen uit onze gemeente, zondagsscholen uit omliggende plaatsen en natuurlijk de algemeen secretaris van de N.Z.V.

De zondagsschool in 1940. Deze foto is gemaakt i.v.m. het 50-jarig bestaan van de zondagschool.

De oorlogsjaren

10 Mei 1940 breekt de oorlog uit en op 12 en 19 mei wordt geen zondagsschool gehouden. Het gebed uit de notulen van 4 juni 1940:

"Dat God voor ons grote rampen spare is onze bede. We weten niet wat de tijd ons brengt, maar laten aan God de uitkomst over".

De plannen voor de viering van het 50-jarig bestaan van de vereniging gaan de koelkast in. Wel krijgen alle kinderen een foto. De bezetter zet ook het verenigingsleven steeds meer de pen op de neus. De Nederlanders worden ontzettend slim in het bedenken van verzinsels om de verordeningen van de bezettende macht te omzeilen. Zo dringt de N.Z.V. er bij de plaatselijke zondagsscholen op aan zich onder de paraplu van de kerk te verschuilen, de benoeming van de voorzitter officieel door de kerkeraad te doen bekrachtigen en dat in de kerkeradsnotulen vast te laten leggen.

Deze wenk wordt begrepen. Het voortbestaan van de zondagsscholen staat op het spel. De kerstviering 1940 vindt plaats in een totaal verduisterde kerk. Het aanvangstijdstip is vervroegd naar 3.30 uur. Er staan nu ook kaarsen op de dekljsten van de lambrizing en het balcon. De belangstelling van ouders en gemeenteleden is echter minder groot dan in voorgaande jaren.

In de vergadering van vrijdag 21 februari 1941 deelt Piet Kooiman mee dat hij op verzoek van ds. Van Doorn en na rijp beraad het voorzitterschap van de C.J.M.V. heeft aanvaard en het algemeen adjunctschap van de zondagsschool neerlegt. Het bestuur betreurt dit ten zeerste. Dat de dominee zonder overleg het bestuur van een zijner beste krachten beroofd, wordt hem zonder meer 'duidelijk gemaakt'. 'Ik dacht wel dat het niet in goede aarde zou vallen', verzucht ds. Van Doorn, maar de jongemannenvereniging heeft dringend een nieuwe leider nodig en wat het zwaarst is moet het zwaartst wegen. En zo laat Piet Kooiman na 8 jaar trouwe dienst de zondagsschool achter in de hoede van het zittende bestuur. Bij de verkiezingen wordt Maart van Ooyen algemeen adjunct en Bets Kooiman secretaresse. Woensdag 20 augustus 1941 bezoeken C. van 't Hof, Bets Kooiman en Ida Plaizier de jaarvergadering (tevens het 75-jarig bestaan) van de N.Z.V. in Utrecht. Dit jaar moet de zondagsschool een van haar kinderen missen. Na de zomervakantie blijft de plaats van Henk v.d. Herik leeg, weggenomen door een droevig ongeval. De zondagsschool legt een krans op zijn grafje. Ds. Van Doorn neemt het beroep naar Vollenhove aan. Op de 2e kerstdag wordt weer het traditionele kerstfeest gevierd. Dit jaar staat het geheel onder leiding van Maart van Ooyen. Dankzij de initiatieven van Ida Plaizier kunnen de kinderen nog royaal worden getraceerd al laat de strenger wordende rantsoenering zich in de distributiebepalingen steeds meer gevoelen. Niettegenstaande de verheviging van de oorlog kan, Gode zij dank, het zondagsschoolwerk nog steeds voortgang vinden. In januari 1942 komt A. van Ooyen het onderwijzersteam versterken. Onder auspiciën (bescherming en toezicht) van de kerkeraad worden alle kerkelijke verenigingen gebundeld in de Hervormde Verenigings Centrale. Ida Plaizier en A. de Wit vertegenwoordigen de zondagsschool.

Zondag 15 februari is er geen zondagsschool, dan doet ds. P.A. Lefeber zijn intrede, die tevens bereid is het voorzitterschap op zich te nemen. M. van Ooyen wordt met algemene stemmen opnieuw algemeen adjunct. De maand maart brengt nog sneeuw en ijs. Op het kerkelijke erf wordt in de oorlogsjaren intensief vergaderd, waardoor het vij vaak voorkomt dat de consistoriekamer niet beschikbaar is voor het bestuur van de zondagsschool. Daarom

moet voor vergaderingen nogal eens worden uitgeweken naar de huizen van de bestuursleden. Zo wordt op 24 juni 1942 bij Co Kraay thuis vergaderd en op 22 juli bij Ida Plaizier. Door iedereen wordt dit trouwens wel als plezierig ervaren. De schaarste aan brandstof laat zich meer en meer voelen. Al in dit jaar wordt de zomervakantie ingekort tot 2 weken, omdat het bestuur voorziet dat het in de komende winter best tobben kan woorden met de verwarming. Het idee van de kinderkerk rijpt. Er worden deze zomer reeds 2 proeven genomen om alle klassen gezamenlijk in de kerk bijeen te brengen. De brandstof voorziening wordt nijpender. In deze tijd brengt bibliothecaresse Co Kraay het bestuur in verlegenheid als zij haar trouwplannen ontvouwd. Hoe wordt op korte termijn een goede vervangster gevonden? Zaterdag 12 september is er een zondagsschoolconferentie in Heerjansdam, waaraan vanuit Rijsoord 5 medewerk(st)ers deelnemen. In de steeds donker wordende wereld wordt toch echt kerstfeest gevierd. Als ijle kinderstemmen zingen: "Daar is uit 's werelds duistre wolken een licht der lichten opgegaan", vraagt menig kinderhart zich angstig af wat de toekomst brengen zal. Na afloop in de consistorie zegt Van 't Hof: 'wat is zondagsschoolwerk heerlijk en mooi werk. Kinderen tot Jezus brengen'.

Weer een jaar voorbij en hoe vurig er om gebeden is, het heeft de vrede niet gebracht. Bedroeg het aantal kinderen eind december 1941 167, nu eind december 1942 207.

Begin 1943 komt Piet Kooiman terug naar de zondagsschool. Iedereen is er blij mee. Woensdag 21 juli wordt er een ouderavond gehouden. Ongeveer 40 moeders geven gevolg aan de uitnodiging, weinig vaders komen. Voor jongere mannen wordt de straat trouwens onveilig. Maar al te dikwijls zijn er razzia's voor het ronselen van arbeiders 'fur das Reich'. Dan wordt het al weer snel tijd om voorbereidingen te treffen voor het kerstfeest. Gelukkig zijn er nog altijd goede geesten in de gemeente, die het mogelijk maken om de kinderen te tracteren, hoewel dit niet het belangrijkste van het kersfeest is. Wel worden er van de ouders versnaperingsbonnen gevraagd van de distributiekaarten. In 1943 valt 2de kerstdag op zondag. In deze uitzonderlijk situatie wordt bij wijze van uitzondering het kerstfeest van de zondagsschool op 1ste kerstdag gevierd in een tjokvolle kerk. Moet een volgend jaar de viering worden gesplitst voor kleine en grote kinderen? Koster Punt krijgt f15,- uit dank voor al de moeite door hem gedaan om ook dit kerstfeest weer mogelijk te maken. Ook 1943 bracht de vrede niet. Het aantal zondagsschoolkinderen bedraagt per 31 december 236, een toename ten opzichte van 1942 van 29. Er is reden tot diepe dankbaarheid. Veel landgenoten zijn door de oorlogssituatie getroffen, de zondagsschoolmedewerkers bleven er allen voor gespaard. Zelfs niemand werd gedwongen om onder te duiken of in Duitsland te gaan werken. God is machtig, God is goed. 44 maal is er in 1943 zondagsschool gehouden, 12 maal vergaderd met steeds de behandeling van een bijbels onderwerp. Weer wordt een bladzijde in de geschiedenis van de zondagsschool omgeslagen.

Met de bemoediging: 'Zijt sterk en hebt goeden moed' wordt aan het jaar onzes Heren 1944 begonnen. In februari slaat de dood wreed toe. Het zeer gewaardeerde medebestuurlid C. van 't Hof, de vriend van jong en oud, wordt plotseling weggeroepen. Pietje Klootwijk neemt zijn plaats in. Nauwelijks van deze schrik bekomen, komt de jobstijding binnen dat Nico v.d. Berg is verongelukt. 's Morgens gaat hij vrolijk groetend de deur uit, een uur later wordt het jongetje dood thuisgebracht. Verdronken. Nog een ander kind, Siem Bravenboer, overleed na lang ziek te zijn geweest.

De vergadering van 26 juni wordt bijgewoond door enkele personeelsleden van de zondagsschool uit Barendrecht om te weten hoe Rijsoord er zinvol inhoud aan geeft. Op de vergadering van 1 augustus is oud-predikant en oud-voorzitter ds. Den Duyn gast. Zijn ziekte is

gelukkig tot stilstand gekomen. Het is een feest om hem, die de zondagsschool altijd zo van harte was toegedaan, weer te zien en te spreken. In Heerjansdam wordt van tijd tot tijd, in plaats van zondagsschool houden, geëxperimenteerd met een kinderkerk. Wellicht is het ook iets voor Rijsoord. Het komt echter in 1944 niet van de grond. Of de oorlogssituatie er debet aan is? Waarschijnlijk wel, maar over het resterende van 1944 zijn geen notulen. Zeer aanmerkelijk is het dat niet meer kon worden vergaderd. Wel wordt het kerstfeest gevierd. Wat ons ook wordt ontnomen en hoe wreed de wereld ook is, vermeldt het oude notulenboek plotseling, 'Dit toch blijft en kan ons door niemand worden ontnomen: 'Gods grote liefde door het zenden van Zijn Zoon voor ons aller geluk'. Op de koude en gure 2de kerstdag om 10.00 uur de viering met de kleinste kinderen, om 14.30 uur met de oudste kinderen. 'Hoe zal ik U ontvangen, hoe wilt Gij zijn ontmoet?' Voor de kleintjes vertelt Ida Plaizier uit het kerstevangelie, Bets Kooiman een prachtig sfeerverhaal. Voor de grotere kinderen Janus de Wit en Maart van Ooyen.

Waar het vandaan komt, komt het vandaan, maar zelfs in het hartje van deze hongerwinter worden de kinderen heerlijk getraceerd. Beide kerstvieringen, de kaarsen in de kerstboom ontbreken, omdat die nergens meer te krijgen zijn, mogen zich in een opmerkelijke belangstelling verheugen. 'Reeds daagt het in het Oosten, het licht schijnt overal: Hij komt de volken troosten, die eeuwig heersen zal'. En die troost heeft iedereen hard nodig.

Onder de enorme druk van de totale oorlog en de schrijnende ellende van al deze kommer en kwel wordt 14 januari 1945 toch weer met de zondagsschool begonnen. Het is zeer de

Financieel overzicht 1944

Ontvangsten		Uitgaven	
Batig saldo 1943	f 169,44	10 bijbels à f1,30	f 13,00
Collecten	f 325,21	Joh. v.d. Waal	f 30,00
		J. Huizer	f 14,25
		H.V.C.-contributie	f 1,40
		1 exemplaar 'Feesten'	f 1,30
		Joh. Broekhuizen	f 36,30
		J. den Otter	f 16,45
		Bijdrage orgel Noordkerk	f 40,00
		Gezangenbundel Ned. Herv. kerk	f 3,00
		M. Huizer	f 31,50
		W. de Koning	f 1,35
		W. Punt	f 15,00
		T.v.d. Waal	f 43,60
		T. den Hoed	f 24,04
		Batig saldo 1944	f 223,46
	<u>f 494,65</u>		<u>f 494,65</u>

vraag of mannen als Piet Kooiman en Maart van Ooyen hun werk kunnen blijven verrichten. Met die trieste mogelijkheid houdt het bestuur terdege rekening.

Noch Bets Kooiman nog Ida Plaizier laten zich er door ontmoedigen. 'Dan doen wij het' is hun ferm antwoord. Het wekt verbazing dat, niettegenstaande de turbulente tijd van oorlog en bezetting, van onderdrukking en verzet, de zondagsschool is blijven functioneren, gaan groeien en bloeien en dat ondanks de belemmering van voortdurende vorderingen van scholen en huizen ter legering van doortrekkende Duitse troepenonderdelen.

Uit de notulen van de bezettingsjaren blijkt zonneklaar dat niemand zich ooit van zijn/haar stuk heeft laten brengen, dat nimmer de zorgvuldigheid uit het oog is verloren ten aanzien van dit stuk gemeenteopbouw.

Er spreekt een geweldige gedrevenheid uit , een groot geloofsvertrouwen en liefde tot de Heer. Wat een daadkracht. Om grote bewondering voor te hebben en een lichtend voorbeeld voor komende generaties.

Van 1945 naar 1990

De eerste bestuursvergadering in bevrijd Nederland wordt gehouden 5 juni 1945. Wat is hier na de barre hongerwinter 1944-1945 reikhalzend naar uitgezien. Op een wonderlijk en onverwacht ogenblik, schrijft Bets Kooiman in het notulenboek, schenkt God ons vrede. Hem zij hiervoor alle dank. Maar alles is door de lange oorlog ontwricht en de sporen daarvan zijn ook diep getrokken in de zielen der kinderen. Het is hard nodig de band tussen zondagsschool en kinderen weer aan te halen. Zij moeten voelen dat wij ze niet loslaten.

Financieel overzicht 1950

Ontvangsten

Batig saldo 1949	f 294,75
Collecten	f 283,50

Inzameling Kerstfeest f 476,26

Opbrengst
jubileumfoto's f 72,87

Uitgaven

20 exemplaren 'Leer ons bidden'	f 5,25
Medewerking kinderkoor ouderavond sept. '49	f 12,60
Reisgeld N.Z.V.-medewerkster T. de Vries	f 2,--
12 Klasseboekjes + porto	f 2,--
100 Paasliturgiën	f 4,20
Conrtibutie NZV + Kerstcollecte	f 65,50
380 abonnementen 'Onze Zondag'	f 95,00
Bijdrage inhuldiging burg. Nieuwenhuizen	f 0,50
110 Pinkster liturgiën	f 4,20
30 exemplaren 'Mary Jones'	f 10,05
Beloningskaartjes	f 2,40
15 ropsters + porto	f 1,70
50 liturgiën 60-jarig jubileum	f 7,50
150 enveloppen + 150 gestencilde brieven	f 4,15
Spreekster Jubileumavond	f 20,--
Sigaren voor de organist	f 3,--
200 liturgiën	f 6,25
1000 kerstliturgiën	f 39,--
156 foto's 60-jarig jubileum	f 140,40
Roosters 1950 + kerstzakken	f 33,40
Joh. Broekhuizen	f 67,15
Boekhandel Huizer	f 153,20
350 m. kerstlint	f 24,50
Kosten Van Ooyen en Alderliesten	f 45,26
250 Krentebollen	f 20,--
Koster W. Punt	f 20,--
Kerstboom + versiering	f 41,78
T. v.d. Waal	f 23,84
Batig saldo 1950	f 272,55

f 1.127,38

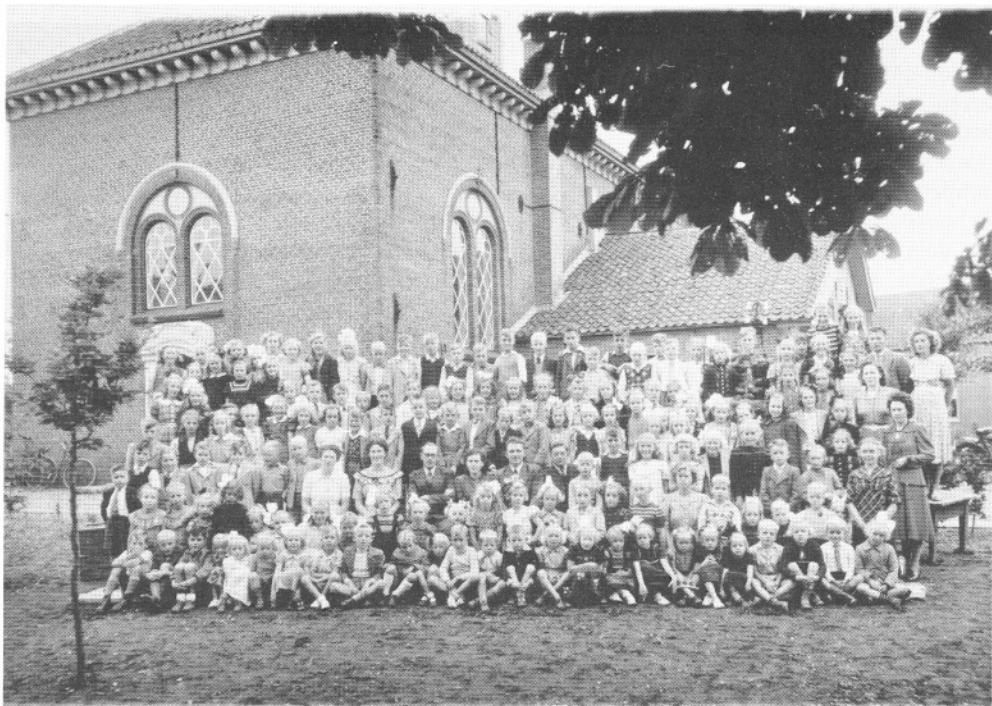
f 1.127,38

Om die reden dient het contact met de ouders te worden geïntensiveerd. Ida Plaizier dringt aan op het houden van een ouderavond na de zomervakantie. Er zal een half uur met de kinderen van de hoogste klas gewoon zondagsschool worden gehouden om daarna van hart tot hart met de ouders te spreken. 11 Oktober vindt deze ouderavond plaats. Ida Plaizier zet op fijnzinnige wijze uiteen hoe ouders, kinderen en onderwijzend personeel tegenover elkaar hebben gestaan om het zondagsschoolwerk te doen slagen. In zijn onderwerp 'Hoe voeden wij onze kinderen op' waarschuwt ds. Lefeber dat het normbesef van volwassenen en kinderen door de bezettingsjaren en de na-oorlogse ontwikkelingen een geduchte knauw hebben gekregen. Veel te weinig voorlichting geven de ouders hun kinderen op sexueel gebied, over de omgang tussen jongens en meisjes, de verhouding tussen man en vrouw. Hierdoor wordt omlaag gehaald wat God goed en heilig heeft bedoeld. Het kerstfeest 1945 krijgt een extra dimensie nu het vrede op aarde is. Moge het ook vrede in de harten van mensen zijn. "O Vredevorst, Gij kunt gebieden den vreed' op aard en in mijn ziel!"

Vroeg in 1946 sterft een van de zondagsschoolkinderen, Nelly Kooiman. Wij mogen vrouwen dat God haar tot Zich genomen heeft, vermelden de notulen. Een rijke troost voor de bedroefde ouders. Bets Kooiman stapt in het huwelijksbootje en dat betekent dat de zondagsschool afstand moet doen van een voortreffelijke kracht. In geval van nood mag er een beroep op haar worden gedaan, zegt ze toe. Hier blijft het niet bij. Kommerien de Bruin en Teusa Kooiman moeten het ook af laten weten. Zij gaan de verpleging in.

Gelukkig staan er steeds weer nieuwe krachten klaar om de toorts over te nemen: Nel Nugteren, Truus de Vogel, Bets van der Rhee, Willy Groeneboom, Piet van Hal en Cees van Ooyen. Ds. Lefeber neemt dit jaar een beroep aan naar Alphen a/d Rijn. Hij legt het voorzitterschap van de zondagsschool neer in de hoop en het vertrouwen dat bestuur en leerkrachten met Gods hulp en met vreugde hun werk zullen voortzetten. Ds. P. Sterk, de nieuwe predikant, volgt hem op als voorzitter. Ida Plaizier bezoekt 12 juni de N.Z.V.-jaarvergadering in Amsterdam. 3 augustus is er ouderavond. Het thema voor deze bijeenkomst is 'kindervragen' en wordt ingeleid door mevrouw Hoek. Het hoogtepunt van het jaar is natuurlijk de kerstviering. Eind december 1948 gaat ds. Sterk in militaire dienst. Hij wordt veldprediker. De tijd snelt voort en de jaren rijgen zich aaneen als de parels aan een halssnoer. In 1949 trouwen Nel Commijs en Nel Nugteren, maar Corrie Bol, Dirts v.d. Leer en Teuni Huizer laten het eveneens afweten. Hun plaatsen worden ingenomen door Anna en Leni Gouman, Elly Stok, Bets Hooge en Leen Blaak. N.Z.V.-trainster mej. T. de Vries houdt op de ouderavond van 20 september een causerie over 'Kinderpsychologie' en demonstreert met een flanelbord. In 1950 vergadert het bestuur 10 keer. Het Paas-, Pinkster- en Kerstfeest wordt op de gebruikelijke wijze gevierd. Aan het 60-jarig jubileum wordt enige aandacht besteed. Maart van Ooyen vertelt over 'Zondagsschool vroeger en nu' en mevrouw Hoek over 'Zondagsschool in groter verband'. Er worden ook foto's gemaakt. Van het hulpkerkje in De Zwaan wordt regelmatig gebruik gemaakt om te vergaderen.

In de vergadering van 2 maart neemt Piet van Hal het peningmeesterschap van Ida Plaizier over. Truus de Vogel gaat trouwen met Leen Blaak en neemt, na vele jaren trouwe medewerking in de vergadering van 20 april afscheid. Ook Jane van Noort zegt het bestuur vaarwel. De nog heel jonge Alie van Hal, Nel v.d. Rhee en Suze Konijnenburg nemen de opengevallen plaatsen in. In het kasboek staat in december 1951 een uitgave geregistreerd van f11,80 voor 2 boeken à f5,90 per stuk, 1 voor Maart van Ooyen en 1 voor Ida Plaizier in verband met het feit dat zij 25 jaar aan de zondagsschool zijn verbonden. Op welke wijze deze jubilea zijn gevierd, reppen noch notulen noch het jaarverslag.

Het 60-jarig jubileum.

In 1953 trekt Leen Blaak zich terug uit de leiding van de zondagsschool. In hem wordt een goede kracht gemist. Maar het werk gaat door. De vieringen van het paasfeest, het pinksterfeest en voor al het kerstfeest blijven de hoogtepunten van ieder zondagsschooljaar. Door huwelijk en drukke werkzaamheden houden Bets v.d. Rhee, Annie Gouman en Ellie Stolk het in 1954 voor gezien. Teun Verhoeve en Bep Klootwijk zijn bereid een deel van het werk op hun schouders te nemen. In de vergadering van 24 februari 1956 wordt Bep Klootwijk tot secretaresse verkozen. Nel v.d. Rhee neemt de verantwoordelijkheid voor de bibliotheek over van Lia Konijnenburg.

Om gezondheidsredenen legt Ida Plaizier in 1957 haar werkzaamheden tijdelijk neer en wordt op ds. Sterk een beroep uitgebracht door de hervormde gemeente Maurik (Gld) dat hij aanneemt. Begin december vertrekt het domineesgezin. Zonder eigen predikant wordt het kerstfeest gevierd. Na een afwezigheid van ongeveer 5 jaar komt Leen Blaak de bestuursgelederen weer versterken. In het voorjaar van 1958 doet ds. H. Bossenbroek zijn intrede. Ook hij is gelukkig bereid het voorzitterschap van de zondagsschool op zich te nemen. Overigens blijft het een gaan en komen van leerkrachten maar met een vaste kern die op jarenlange ervaring kan bogen.

Maart van Ooyen en Ida Plaizier sinds 1926, Janus de Wit sinds 1930 en Piet van Hal vanaf 1946. De dames Van Hal, v.d. Heerik en De Wit achten hun tijd gekomen maar Nel Bossenbroek, Cora de Jong en Corry van Ooyen nemen hun plaatsen in. De jaarvergadering van de N.Z.V. in Den Haag op 3 en 4 juni wordt door 10 bestuursleden en leidsters gezamenlijk bezocht.

Bestuurs- en personeelsleden in 1956:

De heren:

Ds. P. Sterk:
Piet van Hal:
Maart van Ooyen
Teun Verhoeven
Janus de Wit

De dames:

Leny Gouman
Ali van Hal
Bets v.d. Heerik
Betsy van Hoogen
Riet Huizer
Bep Klootwijk
Ida Plaizier
Nelly v.d. Rhee
Trina de Wit

Personeelsmutaties blijven ook in 1960 en daarna aan de orde van de dag. De plaatsen van Janny van 't Zelfde en Teun Verhoeven worden ingenomen door Elly van Walsum en Wim Lodder. Nelly de Ruiter verhuist en Anny Bravenboer is ernstig ziek geweest. Maar het werk gaat door. Ter gelegenheid van het 70-jarig bestaan wordt de zondagsschool geportretteerd. Een pracht foto. Ook is er 8 oktober 1960 een feestavond met alle kinderen. Er worden een paar films vertoond en een groep kinderen beeldt het lied 'Holland ze zeggen je grond is zo dras' uit. Als aandenken krijgen de kinderen het speldje met de bekende kinderkopjes mee naar huis. Wat een zegen is het, en daarvoor wordt God gedankt, dat het zondagsschoolgebeuren 70 jaar lang doorgang heeft kunnen vinden.

Hoe vermeldenswaard ook, en het is een waar genoegen uit de notulenboeken de 100-jarige geschiedenis van de zondagsschool als een film aan je voorbij laten gaan, het voert te ver om alle details te vermelden. Wat iedereen bij het lezen moet opvallen, is het enthousiasme, de liefde en de toewijding waarmee bestuur en leerkrachten van week tot week onze kinderen van de Here Jezus vertellen, andere prachtige bijbelse geschiedenissen op de ontvankelijke kinderzielen weten te etsen en ze versjes leren waaraan zij hun hele leven lang herinneringen bewaren.

Collega Anny Bravenboer heeft de strijd tegen haar ziekte uiteindelijk toch op moeten geven en overlijdt 16 augustus 1962. Een groot verdriet, niet alleen voor haar vader en moeder, Wil en Leo, ook voor de zondagsschool. Onze tijden zijn in Gods hand. Het leven gaat onverbidlijk voort.

De samenwerking met de zondagsschool in de Zwaan ontwikkelt zich in positieve zin. In de bestuursvergadering van 12 maart 1964 legt ds. Bossenbroek het voorzitterschap van de zondagsschool neer. Hij heeft een beroep aangenomen naar de hervormde gemeente Bussum. Maart van Ooyen spreekt woorden van dank en wenst de dominee Gods zegen toe in zijn nieuwe gemeente.

De vacaturetijd is kort. Naar Rijsoord komt over ds. A.F. Verheule uit Sloten. De

De zondagsschool bij haar 70 jarig bestaan

Hervormde Vereniging Centrale organiseert woensdag 13 mei een begroetingsavond waar ook de zondagsschool vertegenwoordigd is. Kinderen onder leiding van Marijke Alderliesten zingen er enkele liedjes. Ook is er een spandoek met de woorden: 'Hartelijk welkom in Rijsoord'. Symbolisch legt Maart van Ooyen de voorzittershamer in handen van ds. Verheule.

Bestuurs- en personeelsleden in 1962:

De heren:

Ds. H. Bossenbroek
Maart van Ooyen
Janus de Wit
Piet van Hal
Leen Blaak
Wim Lodder

De dames:

Ida Plaizier
T. Huizer
B. Hoogen
C. Lodder
B. Klootwijk
C. van Walsum
R. Liebeek
F. van Nes
N. Bossenbroek
H. van Deutekom
G. van de Hoek

Bestuurs- en personeelsleden in 1964:

De heren:

Ds. A.F. Verheule
Maart van Ooyen
Piet van Hal
Leen Blaak
D. Witte
Wim Lodder

De dames:

F. van Nes
C. Lodder
B. van Hoogen
R. Liebeek
M. Alderliesten
B. Klootwijk
M. Bol
K. Kooyman
A. van Gameren
A. van Driel
N. van Walsum

1965 staat in het teken van het 75-jarig bestaan. Er wordt een jubileum-foto gemaakt en op 21 augustus een 'schoolreisje' naar het Mastbos bij Breda compleet met speurtocht, spelletjes, pick-nick en voor elk kind twee kartonnetjes limonade. Voor de herdenkingsdienst op zondagmiddag 10 oktober om 15.00 uur, waarin ds. Verheule voorgaat, is een speciale liturgie gemaakt. De kinderen hebben er een actief aandeel in, verzorgen de schriftlezing en zingen apart. Een uitstekend verlopen speciale kerkdienst, waarin vooral de dankbaarheid doorklinkt jegens de Allerhoogste voor Zijn trouw en goedheid. Het jubileumjaar wordt met een gezamenlijke kerstviering sfeervol afgesloten.

In juni 1966 viert de Nederlandse Zondagsschool Vereniging (N.Z.V.) haar 100-jarig bestaan in Amsterdam. Een deputatie van 5 personen uit bestuur en personeel, waarvan onder meer deel uitmaken Piet van Hal, Bep Klootwijk en Maart van Ooyen, woont de festiviteiten rond dit jubileum bij. Een prachtige dag, waarop in grote dankbaarheid mag worden teruggezien, zo rapporteert de afvaardiging.

Het Pinksterfeest wordt gezamenlijk gevierd met zondagsschool 'De Zwaan' van juffrouw Romeijn. Op de openingsavond voor het winterwerk op 3 september in 'De Bron', georganiseerd door de Hervormde Gemeente Centrale (H.V.C.), zingt een groepje zondagsschoolkinderen onder leiding van Marijke Alderliesten en beelden andere kinderen de gelijkenis van de wijze en dwaze maagden uit. In september wordt opnieuw een uitstapje gemaakt naar Noord-Brabant. Ringelenberg rijdt.

Als extra begeleidsters gaan mee de dames Van Hal, Nugteren en Verheule. Op de vergadering van 20 september wordt overwogen de klassen 5 en 6 samen te voegen en bovendien gelijktijdig van de zondagsschool af te laten gaan. Dit houdt in dat de leeftijdsgrens om de school te verlaten met een jaar wordt vervroegd.

*Jubileumfoto bij het
75-jarig bestaan*

Naast enkele jonge dames verlaten in het vroege voorjaar de 'oudgedienden' Leen Blaak en Janus de Wit de zondagsschool. Maart van Ooyen geeft eveneens te kennen eind 1966 te zullen opstappen. Hij heeft er dan 40 jaar opzitten en vindt het langzamerhand welletjes worden. In het najaar zijn er 2 conferenties. 12 november in Delft, 19 november in Dordrecht. Het kerstfeest wordt uiteraard weer op traditionele wijze gevierd.

20 Januari 1967 wordt de 'eminence grise' Van Ooyen door het bestuur en personeel van de zondagsschool een receptie aangeboden in 'De Bron'. Veel oud-leerlingen komen hem daar de hand ten afscheid drukken. Ds. Verheule speldt hem namens het hoofdbestuur van de N.Z.V. een gouden herinneringsspeld op.

Perplex staat de jubilaris wanneer de burgemeester Van der Hoeven hem namens H.M. Koningin Juliana begiftigd met de gouden eremedaille verbonden aan de Orde van Oranje Nassau. Leen Blaak spreekt namens de H.V.C., Gerard van Hal Sr. namens de kerkeraad. Kinderen spelen op de blokfluit.

Er worden tal van bloemstukken aangeboden en van de zondagsschool een herenstoel. 'Het gebed en de collegialiteit', aldus de jubilaris, 'hebben het mij mogelijk gemaakt en de kracht gegeven om het zolang vol te houden. Trouwens, wie ben ik? Niet mij, maar Gode zij de eer!'. Met het vertrek van de heer Van Ooyen wordt een periode in het bestaan van de zondagsschool definitief afgesloten. Wim Lodder treedt in zijn voetstappen en wordt vice-voorzitter.

De kinderen variëren nu in leeftijd van 4 tot en met 11 jaar verdeeld over 6 klassen. Het aantal kinderen neemt af. De geboortebeperving laat zich meer en meer gelden. De tijd van de grote gezinnen met tien tot twaalf kinderen, zoals voor Wereldoorlog I en II vrij normaal was, is voorbij. Nieuwe tijden, andere gewoonten. De gezinnen worden mobieler. Er zingen nu ook zondagsschoolkinderen in doopdiensten.

In het najaar van 1967 wordt het jeugdkoor 'De Waalrakkertjes' opgericht. Marijke Alderliesten neemt er de leiding van op zich. Er meldt zich een flink aantal kinderen voor aan, hoofdzakelijk meisjes. Dit koor staat overigens los van de zondagsschool. Het tracteren

Gouden medaille voor veertig jaar dienst

Mevrouw Van Ooijen kijkt nog trots naar de onderscheiding in goud, die burgemeester Van der Hoeven van Ridderkerk (rechts) zojuist heeft opgespeld, als haar man de eerste felicitatie in ontvangst neemt.

Een hartelijke huldiging is vrijdagavond de heer M. van Ooijen uit Rijsoord ten deel gevallen. De heer Van Ooijen werd bovendien in het Verenigingsgebouw aan de Mauritsweg koninklijk onderscheiden. Burgemeester C. J. v. d. Hoeven, die met vele anderen naar de receptie was gekomen, spelde hem de gouden medaille behorende bij de Orde van Oranje-Nassau op. De heer Van Ooijen nam vrijdagavond namelijk afscheid van de Rijsoordse zondagschool, die hij veertig jaar achtereen heeft gediend.

De jubilaris begon als zanger bij de zondagschool. Al spoedig nam hij ookaan het godsdienstonderwijs deel. Hij is tevens tweede voorzitter en secretaris van de vereniging geweest. Geen wonder dat de 59-jarige jubilaris, die tevens gemeenteraadslid is, van alle kanten lof werd toegezwaaid.

van de kinderen met het kerstfeest in deze welvaartstijd wordt gematigd. Je doet ze er trouwens niet zo'n groot plezier meer mee als in de sobere jaren van vroeger. Begin 1968 neemt Piet van Hal al wat gas terug. Hij blijft weliswaar dit jaar nog algemeen adjunct en penningmeester, maar zal niet iedere zondag meer aanwezig zijn op de vaste zondagsschooluren. Aan het einde van de kerstviering dankt ds. Verheule hem voor het vele werk dat hij gedurende een lange reeks van jaren voor de zondagsschool heeft gedaan en wenst hem nog gezegende jaren toe. Hij biedt hem als afscheidscadeau een vulpen aan. Eind 1968 telt de zondagsschool 75 leerlingen. Aan de creativiteit van de kinderen in het onderwijs wordt voortaan meer aandacht besteed met knipwerk, plakken en kleuren. In plaats van de H.V.C. is door de kerkeraad een Jeugdtraad in het leven geroepen, van waaruit alle activiteiten van jeugdverenigingen inclusief de zondagsschool worden gecoördineerd. Teuna Breur neemt het werk van Marijke Alderliesten over en wordt tevens penningmeesteresse.

Er zijn trouwens meer dames die door huwelijk of verhuizing gedwongen zijn afscheid te nemen. In 1969 vertrekt ds. Verheule naar Voorschoten en is de zondagsschool voorzitterloos. Wim Lodder trekt zich ook terug als vice-voorzitter. Voorzitter wordt Bep Klootwijk, Mieke Bol secretaresse en Teuna Breur is al secretaresse. Op de bestuursvergadering van 29 april komt jeugdoudlerling Sjaak de Vries kennismaken met de zondagsschool en vraagt medewerking van de zondagsschool voor de jeugddienst op zondag 11 mei 1969. De klassen 3 tot en met 6 zullen daarbij tegenwoordig zijn. Na een betrekkelijk korte vacaturetijd neemt ds. J. Pronk van Rotterdam-Centrum nog in 1969 het op hem uitgebrachte beroep naar Rijsoord aan. Hij breekt met de 80-jarige traditie dat de predikant tevens voorzitter is van de zondagsschool. In 1970 stelt de leiding zich de vraag of de huidige aanpak van het zondagsschoolwerk voortgezet moet worden of dat die op een wat modernere leest geschoeid dient te zijn. Hierover vinden enkele gespreksavonden plaats met de dominee. Besloten wordt zich hieromtrent door deskundigen van de N.Z.V. en de Provinciale Hervormde Jeugdtraad van Zuid-Holland te laten adviseren. Gedachten aan speciale kinderdiensten (jeugddiensten, gezinsdiensten en speciale zondagsschooldiensten) speelt de leiding hierbij door het hoofd. 11 oktober 1970 wordt een herdenkingsdienst gehouden in verband met het 80-jarig bestaan. Het kerstfeest wordt op de gebruikelijke wijze gevierd. Eind 1971 organiseert de leiding een enquête onder de ouders van de kinderen van de kleuter- en lagere scholen. De uitslag daarvan zal voor de voortzetting van het zondagsschoolwerk worden benut. Door het geringe aantal inzendingen levert dit echter weinig aanknopingspunten op. Niettegenstaande dit enigszins teleurstellend resultaat wordt het werk door het team, aangevuld met enkele mannelijke jonge krachten, met grote persoonlijke inzet en nieuwe ideeën enthousiast voortgezet.

Eind 1971 bezoeken 90 kinderen de zondagsschool, verdeeld over 6 klassen met 11 leiders. In 1972 komen Dirk en Bram Tack en Peter Kakebeke de gelederen van de leiding versterken. Het kerstfeest wordt 2de kerstdag om 18.00 uur gevierd in de kerk. Het aantal kinderen dat de zondagsschool bezoekt loopt drastisch terug, alle pogingen tot werving door de leiding ten spijt. Er gaan stemmen op voor een kinderkerk. Dominee Pronk wordt om advies gevraagd over een bijscholingscursus voor het personeel. In 1974 is de zondagsschool in 3 groepen verdeeld. Groep I in de leeftijd van 5 tot 7 jaar telt 15 kinderen, groep II voor 8 en 9-jarigen eveneens 15 en groep III bestemd voor de 10 en 11-jarigen 17, in totaal 47 kinderen. In oktober 1975 bestaat de zondagsschool 85 jaar. In een speciale herdenkingsdienst wordt er aandacht aan besteed. Bep Klootwijk houdt het aan het einde van 1975 na 22 jaar leidster te zijn geweest voor gezien. Wat een trouw! Nieuwe gezichten in de kring van leid(st)ers zijn Arjen Lagendijk, Agnes Sloot en Corrie van Alphen.

In wat grotere stappen door de recentere geschiedenis van de zondagsschool gaande, blijken in 1976 nog 39 kinderen de zondagsschool te bezoeken, verdeeld over twee groepen, namelijk van 5 tot 10 jaar (24) en van 10 tot 12 jaar (15). In mei is er een speciale kerkdienst voor de zondagsschool met daarna een broodmaaltijd.

2 Oktober is er een uitje en 23 december wordt gezamenlijk kerstfeest gevierd. In 1977 'bemannen' Marja Lagendijk, Agnes Sloot (voorzitter), Edwin Visser (penningmeester) en Pia van Wingerden de zondagsschool. Positief reageren de vaders en moeders op de ouderochtenden van de zondagen 16, 23 en 30 april.

Hier krijgen zij een duidelijk beeld van het zondagsschoolwerk, zoals dat zondag op zondag, jaar in jaar uit, in Rijsoord wordt verricht. In verband met haar werk moet Agnes Sloot er in 1978 mee stoppen en Edwin Visser in 1979. Mevrouw Lagendijk-Nugteren neemt het penningmeesterschap voorlopig waar. Ook voor Pia van Wingerden breekt het moment aan dat zij het voor gezien moet houden. Het wordt steeds moeilijker bekwame opvolgsters te vinden. Gelukkig willen Gerdien Oudijn en Jeanine van der Bunt het proberen en Astrid van der Zalm is bereid incidenteel bij te springen. De jaren 80 staan voor de deur. 21 juni 1980 maakt de zondagsschool een uitstapje naar het park Plaswijk in Rotterdam-Hilligersberg. Kosten f510,-. In september wordt het 400-jarig bestaan van onze gemeente gevierd. Het aantal zondagsschoolkinderen schommelt dan rond de 30. De voorziening in de leiding blijft een punt van voortdurende zorg voor de Jeugdraad.

Anneke Boogaard is nu voorzitter maar verhuist 23 december naar Hendrik-Ido-Ambacht. De dames Boogert-Bol en Kuyvenhoeven stellen zich als invalster beschikbaar omdat Gerdien Oudijn, Marja Lagendijk en Astrid v.d. Zalm ook afscheid nemen. 7 maart 1981 is er een creatieve middag. Naar 13 juni 1981 kijken de kinderen met verlangen uit. Dan wordt een reisje gemaakt naar De Efteling.

Het wordt een geslaagde dag, begunstigd door goed weer.

Vanaf 26 oktober start de collecte met intekenlijzen voor de kerstfeestviering. In plaats van een kerstverhaal staat dit jaar een kerstspel op het programma. In 1982 versterkt Els den Otter-van der Linden de voortdurend in beweging zijnde leidinggelederen. Jeanine van der Bunt krijgt het te druk met haar zangactiviteiten.

Nieuwe gezichten zijn verder Petra en Els Molendijk en Trudy Commijs. Begin 1983 neemt Petra van Alphen het penningmeesterschap over van mevrouw Lagendijk. De creatieve middag van 12 februari mag geslaagd worden genoemd. Er dagen 25 kinderen voor op. Het feitelijke zondagsschoolbezoek beweegt zich echter in dalende lijn. Voor het zomerreisje op 25 juni staan de Beekse Bergen gepland. In de praktijk van het zondagsschoolonderwijs blijkt dat de leidsters niet allemaal met de gezamenlijke taken uit de voeten kunnen.

Vershil in aanpak en opleiding veroorzaakt soms wrijving met als gevolg opnieuw sterke uitdunning van de leiding: Trudy Commijs en Els en Petra Molendijk nemen afscheid. Ook bij de andere jeugdverenigingen kampt de Jeugdraad met het probleem van voortdurende mutaties. De zondagsschoolochtend van zondag 6 november is tevens voor de ouders en andere belangstellenden toegankelijk. Voor het zondagsschoolonderwijs wordt sinds jaar en dag probleemloos gebruik gemaakt van de faciliteiten van de O.L.-school. Deze gaan zich nu voordoen en monden helaas tenslotte uit in opzegging van het gebruik. Overleg dienaangaande tussen ds. Pronk en de directeur van de basisschool, de heer Beckers, levert geen positief resultaat op. De zondagsschool verhuist voorlopig naar De Hoeksteen. De kerkeraad beraadt zich op de huisvestingsperikelen.

Financieel overzicht 1982

Ontvangsten		Uitgaven	
Contributies	f 396,50	Creatieve middag	f 149,95
Rente	f 80,03	Bijbelkiosk Boekjes	f 9,30
Bijdrage kinderen	f 135,--	Tekenpapier	f 3,75
Kerstlijsten	f 785,50	Paaseitjes	f 6,75
Nadelig saldo	f 125,13	Kleurpotloden, stufjes, puntenslijper	f 22,35
		Plaatjes en kleurplaten	f 5,95
		Kijken voor reisje	f 50,--
		Buskosten	f 572,--
		Verloving	f 25,--
		Onkosten	f 14,--
		Kerstuitgaven	f 60,38
		Kerstboeken en bijbels	f 174,37
		Kerstboom	f 100,--
		Cash	f 145,86
		Bakker	f 24,--
		Fruit en kransjes	f 107,30
		Koster en organist 2 x f25,-	f 50,--
		Kleurplaten	f 1,70
<u>f1.1522,16</u>		<u>f1.522,16</u>	

Begin 1984 wordt aan de directie van de Johannes Postschool gevraagd om het gebruik van enkele klaslokalen. Een beperkt gebruik voor 2 x 1/2 jaar wordt toegestaan, echter met dien verstande dat alleen over de hal kan worden beschikt. En die hal biedt minder mogelijkheden dan De Hoeksteen. Toch wordt er voorlopig naar uitgeweken.

10 maart wordt opnieuw en met succes een creatieve middag georganiseerd in het Zwaantje. Het geanimeerde zondagsschoolreisje gaat dit jaar naar Duinrel bij Wassenaar. Het idee van kindernevendiensten, dat door sommige gemeenteleden ook voor Rijsoord wordt gepropageerd, wordt door de zondagsschoolleiding zowel om principiële- als praktische redenen afgewezen:

- de kerkdienst is een samenkomst waar ook kinderen een plaats hebben en behoren te hebben;
- de leiding, voorzover die gevonden zou kunnen worden, mist de kerkdienst;
- op de zondagsschool komen een groot aantal kinderen, die zelden of nooit in de kerk komen; deze groep zou daarmee niet meer worden bereikt met het Evangelie.

De leiding wordt versterkt met Petra Kleinjan. Er is behoefte aan meer leidsters en ook Gerda Kranendonk springt bij. De kerstviering staat dit jaar gepland op 2de kerstdag des middags 4.00 uur.

In de vervroegde middagdienst van zondag 21 april 1985 neemt ds. Pronk afscheid. Velen zien hem node gaan. Na ongeveer 16 jaar aan onze gemeente te zijn verbonden bestaan er innige banden, die over en weer moeilijk zijn te verbreken.

Zondag 19 mei zingen de kinderen van de zondagsschool in de kerk. Het jaarlijkse zondagschoolreisje brengt de kinderen naar diergaarde Blijdorp gevolgd door een rondvaart door de Rotterdamse havens met de Spido. Zondag 6 oktober vertellen Ad en Karin Breedveld over hun zendingswerk in de B.M.Z.G. Margrieta Velthuizen moet wegens onregelmatige diensten in haar werk stoppen met haar zondagsschoolactiviteiten. Bij andere leidsters doet zich hetzelfde voor. Daarom moet er meer hulp komen. Elly Konijnenburg stelt zich beschikbaar. Met de kerstviering wordt het over een andere boeg gegooid. In plaats van een kerstboom alleen voor de zondagsschool, wordt een kleinere kerstboom voorgesteld, die ook tijdens de kerkdiensten blijft staan. Dit voorstel gaat naar de kerkeraad. De traditionele transacties van kaas en worst worden vervangen door kerstkransjes en de boekjes voor de kinderen maken plaats voor een kalender met 'werkjes'. De huiscollecte roept steeds meer organisatorische problemen en weerstanden op en wordt vervangen door een deurcollecte bij een jeugddienst. Deze collecte brengt f 756,35 op. Ongeveer hetzelfde bedrag als de huis-aan-huis-collecte.

Zondag 8 december wordt in de morgendienst theol. cand. A. Sterrenburg bevestigd tot predikant van onze gemeente. Daarmee is in de vacature ontstaan door het vertrek van ds. J. Pronk, wegens emeritaat, weer voorzien. Vooral de jeugd koesterd verwachtingen met berekking tot een jong predikant. Die zal toch dicht bij de jongeren staan!

Het kerstfeest wordt gevierd zondag 22 december, aanvang 18.30 uur. Daarna drinkt de leiding gezamenlijk koffie.

Nog 5 jaren scheiden de zondagsschool van het 100-jarig bestaan. In de oorspronkelijke aanpak is in de loop der tijd wel het een en ander gewijzigd. De leiding gaat echter nog steeds uit van het prinxipe dat zij in dienst des Heren slechts zaaien, maar dat God de wasdom moet geven en dat Hij zal oogsten. In het democratiseringsproces vervagen bestuurlijk de functies. Vanaf 1986 nemen de dames bij toerbeurt de leiding van de vergaderingen op zich. Er wordt een vergaderrooster opgesteld en voortaan maakt Gerda Kranendonk de notulen. Petra Kleinjan, Gerda Kranendonk en Elly Konijnenburg bezoeken de Workshop van de stichting Kinderwerk Timotheus en schaffen een flanelbord, presentiekaartjes e.d. aan. Bij de Uitleenservice wordt lesmateriaal opgevraagd als handleidingen, flanelbordfiguurtjes, platenboeken, dia's e.d. Ds. Sterrenburg polst de zondagsschoolleiding opnieuw over de invoering van kindernevendiensten. Voor 18 april 1987 staat van 17.00 - 19.00 uur een Paasviering gepland met een broodmaaltijd. De kinderen krijgen matzes en krentebollen en mogen een vriendje of vriendinnetje meenemen. Zo'n 30 kinderen nemen er aan deel. Klas 2 en 3 gaan op 13 juni onder leiding van Petra Kleinjan en Elly Konijnenburg naar het E.O.-kinderfeest. Als afsluiting van het schoolseizoen wordt een bezoek gebracht aan Plaswijk te Hilligersberg. In de dienst 'opening winterwerk' zingen kinderen van de zondagsschool. Dan telt groep I 10 en groep 2 18 kinderen. 2de kerstdag viert de zondagsschool op traditionele wijze kerstfeest. Ook in 1988 blijft de zondagsschool 'op weg' met natuurlijk als het doel het leren kennen van God's Woord en het toepassen van Zijn Wil. Daarin hebben zowel de leiding als de kinderen elkaar leren kennen. Eef van Neuren komt de gelederen versterken en neemt samen met Gerda Kranendonk de leiding van klas 1 op zich nu Petra van Alphen afscheid heeft genomen. Zowel in het voor als in het najaar bezoeken de 4 leidsters de instructiedagen van de stichting Kinderwerk Timotheus. Het reisje op 25 juni 1988 naar Duinrell en het strand van Wassenaar is door de kinderen erg op prijs gesteld. Voor een in augustus/september te voeren ledenwerf-actie worden de beide Rijsoordse scholen aangeschreven met het verzoek om namen en adressen van kinderen op te geven die eventueel in aanmerking komen als aspirant-lid voor de zondagsschool. Deze actie resulteert in 8 nieuwe leerlingetjes voor klas 1. Op 10 oktober tellen beide groepen nu circa 15 kinderen. Groep I

met Gerda Kranendonk en Eef van Neuren behandelt dan de thema's 'En God schiep de wereld', 'Paulus' en 'de Ark van Noach', gelijkenissen en het kwartaalprogramma 'Dankbaarheid', groep 2 met Petra Kleinjan en Elly Konijnenburg de thema's 'Hoe God zijn Woord gaf', gelijkenissen, 'Geloof en doe wat God zegt' en het bijbelboek 'Esther'. Aansluitend wordt het Advents-thema 'Wat God zegt gebeurt echt' behandeld. De feitelijke kerstviering wordt door de 1ste klas ingevuld met woord, zang, dia en toneel en door de 2de klas met muziek en een gezamenlijk gedicht.

Ook 1989 is een bezig jaar. Klas 1 start met 15 kinderen, klas 2 met 13 kinderen. Het Paasfeest wordt afzonderlijk met eigen klasjes gevierd op Stille zaterdag met een verhaal, een werkje, eieren verven en afgerond met een gezamenlijke maaltijd. Voor de zomervakantie wordt afscheid genomen van Gerda Kranendonk in verband met haar vertrek naar Amerika. Zij krijgt bloemen en een door 'haar' kinderen gemaakt plakboek.

Afscheid van juf Gerda i.v.m. haar vertrek naar Amerika

24 Juni wordt een bezoek gebracht aan het pretpark Drievliet. Voor de herfstvakantie moet helaas ook afscheid worden genomen van Elly Konijnenburg. Carla Karremans vult het leidinggevend team aan en Corinne Boogert helpt de leiding van klas 1. De kerstversiering krijgt het thema mee: 'Dat moet iets wonderlijks zijn'. Klas 1 draagt met kaarsjes een gedicht voor, klas 2 vertelt het kerstevangelie tijdens de kerstmusical. Klas 1 krijgt een kalender, klas 2 een boek mee naar huis.

Het jaar 1989 heeft zijn fijne maar ook minder fijne momenten. Is dat het leven niet? Maar moge Gods zegen het werk bevestigen, vraagt de leiding in biddend opzien. Het zijn Carla Karremans, Petra Kleinjan en Eef van Neuren.

Om het 100-jarig bestaan van de zondagsschool in 1990 met de kinderen te vieren geeft Aad Peters met zijn poppentheater op 3 maart van dit jaar een voorstelling. Alle kinderen uit de gemeente worden uitgenodigd d.m.v. aankondigingen in de regionale pers. In totaal komen er 63 kinderen naar het gebouw 'De Kraayenoot'. Het gebouw is door muziekvereniging

Sursum Corda, speciaal voor deze middag, tot onze beschikking gesteld. Het poppentheater 'Het gespeelde woord' is voor klein en groot een enorm succes.

Een moment uit de voorstelling van Aad Peters

Terug uit Amerika neemt Gerda Kranendonk in het voorjaar van 1990 bij het zondagsschoolwerk de draad weer op. Ook wordt begonnen met de sloop van het gebouw 'De Hoeksteen' om plaats te maken voor een grotere 'nieuwe Hoeksteen'.

Als noodhuisvesting kan de zondagsschool gebruik maken van een portocabine, tijdelijk geplaatst naast de kerk, en de pastorie. Zaterdag 24 maart slaat ds. Sterrenburg de 1ste paal. In samenwerking met de Activiteitencommissie 'Nieuwbouw Hoeksteen' organiseert de Zondagsschool zaterdag 12 mei een sponsorloop. De oudere jeugd voetbalt op dezelfde dag tegen de kerkeraad. De Activiteitencommissie organiseert een bingo. De baten hiervan komen de Kerkvoogdij ten goede. Een gemeente-samenbindende dag met goed resultaat ondanks het regenachtige weer. De zondagsschool zet zich in voor de spaaractie 'Bijbels voor Oost-Europa'. Door de hervormde gemeente De Lier wordt in mei een toezegging van beroep op ds. Sterrenburg uitgebracht. Het wordt een beroep en al op 1 juli neemt hij afscheid van Rijsoord. Behalve voor heel serieuze zaken, blijft er ook tijd over voor plezierige zaken. Nadat 10 juni de laatste zondagsschool is gehouden in het seizoen 1989/90, wacht de kinderen 16 juni nog het jaarlijkse uitstapje, waarvoor 'De Efteling' is gekozen.

Nu wordt sterk toegeleefd naar zondag 30 september, waarin i.v.m. het 100-jarig jubileum, in een morgendienst, geleid door ds. A. van Gent uit 's-Hertogenbosch God dank wordt gebracht voor Zijn trouw en goedheid.

De tekst voor deze dienst wordt gekozen uit Lukas 18:17: "Wie het Koninkrijk Gods niet ontvangt als een kind, zal het voorzeker niet binnengaan". In de liturgie is een kleurwedstrijd opgenomen en na de kerkdienst is er een open zondagsschooluur, waar alle kinderen uit de gemeente welkom zijn. Dit uur wordt gevuld met het zendingsverhaal van Gladys Aylward en een diavoorstelling.

De glans van het verleden

'In het heden ligt het verleden, in het nu wat worden zal'. De geschiedenis van onze zondagschool is er het bewijs van. Een ware estafetteloop. Langs de weg, die een tijdperk van een eeuw omsluit, stonden telkens weer nieuwe mensen klaar.

Uit de 100 jaar lange historie zijn slechts de saillante punten belicht. Namen van mensen, die voor de continuïteit van deze vorm van onderwijs verantwoordelijk waren en er hun stempel op drukten, zijn vermeld. Achter het schild van de anonimiteit blijven echter ook velen verborgen die, onder Gods zegen door de geslachten heen, mee hebben gewerkt aan de geestelijke vorming van onze kinderen. Met respect wordt aan hen gedacht. Ook de anoniemen uit het verleden past hier dank voor hun toewijding, trouw en persoonlijke inzet, gedreven als zij waren om kinderen de weg naar hun Hemelse Vader te wijzen. Gedenken is omzien, pas op de plaats maken en vooruit kijken.

Met het oog op de toekomst...

Gode zij dank zijn er door de honderd jaren in de bestaansgeschiedenis van onze zondagschool heen steeds mensen geweest, die onze kinderen in alle eenvoud met het Evangelie en daardoor met de Here Jezus, de trouwe Kindervriend, in contact hebben willen brengen. Figuurlijk gesproken leidde hun weg over bergen en door dalen, maar daarvoor zingen wij ook: Op bergen en in dalen, ja overal is God! En daar moet ook voor de toekomst op worden vertrouwd.

*Wat de toekomst brengen moge,
mij geleidt des Heren hand;
moedig sla ik dus de ogen
naar het onbekende land.
Leer mij volgen zonder vragen;
Vader, wat Gij doet is goed!
Leer mij slechts het heden dragen
met een rustig kalmen moed!*

*Waar de weg mij brengen moge,
aan des Vaders trouwe hand
loop ik met gesloten ogen
naar het onbekende land.*

Gezang 300

Dit boekje over 100 jaar Zondagsschool in Rijsoord is uitgegeven door de Hervormde Jeugdraad Rijsoord in januari 1992, ruim een jaar na de viering van het 100 jarig jubileum.

De tekst is geschreven door de heer K. Stiksma, oud scriba van de Hervormde Gemeente Rijsoord. Hij heeft hiervoor van bijna 60 jaar de notulen doorgelezen. De jeugdraad is hem dankbaar voor de tijd en de energie die hij in dit boekje heeft gestoken en is zeer tevreden met het resultaat.

De heer M. van Ooyen danken wij voor het op papier zetten van alle belangrijke feiten die hij zich kan herinneren van de 40 jaar dat hij actief was in het Zondagsschoolwerk en de heer C. Boot voor het verzamelen van de nuttige informatie in dit verband uit het archief van de Hervormde Kerk van Rijsoord.

Tenslotte danken wij 'Drukkerij van Meurs Ridderkerk B.V.' voor het drukken van dit boekje. Wij hebben gemerkt dat ook zij de Zondagsschool van Rijsoord een warm hart toedragen.

Onze wens is dat u aan het lezen van dit boekje veel plezier zult beleven en dat het bij degenen die ooit zelf zondagsschool gegaan hebben fijne herinneringen op mag roepen.

De Jeugdraad anno 1992